

ไร้กระบวนการ?:

สำรวจวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท/เอกสาขาวิชาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศในไทย

พีระ เจริญวัฒนกุล¹ และเกริกพล เหมย²

วันที่รับบทความ: 23 กรกฎาคม 2567

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 30 พฤศจิกายน 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 2 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

นักวิชาการชาวไทยจำนวนหนึ่งได้พยายามสำรวจและทบทวนสถานภาพสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ซึ่งโดยมากมักเสนอความรู้ความเข้าใจว่าแวดวงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยเน้นไปที่การผลิตงานเชิงนโยบายตามโจทย์ของผู้มอบทุนวิจัย อีกทั้งยังถูกครอบครองพื้นที่ของการศึกษาโดยสำนักคิดแบบสัจนิยม (Realism) บทความวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะสร้างความกระจ่างดังกล่าวโดยพิจารณาฐานข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทย นับตั้งแต่ ค.ศ. 1958-2022 บทความวิจัยชิ้นนี้อาศัยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสร้างเกณฑ์ในการจัดระเบียบรวบรวมถึงวิเคราะห์ฐานข้อมูลของวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งบทวิเคราะห์จะมุ่งไปที่ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ 1) รูปแบบการวิจัย 2) รูปแบบของกรณีศึกษา 3) กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย และ 4) ระเบียบวิธีวิทยา

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, สัจนิยม, เสรีนิยม, รัฐศาสตร์ไทย, ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200 อีเมล: peerach@tu.ac.th

² นักวิจัยอิสระ อีเมล: kirkphol12090@gmail.com

Without Paradigm? A Survey on Thailand's International Relations Postgraduate Dissertations

Peera Charoenvattananukul³ and Kirkphol Moey⁴

Received: 23 July 2024

Revised: 30 November 2024

Accepted: 2 December 2024

Abstract

The discussion of the status of Thailand's International Relations (IR) is nothing new among Thai scholars. Most of the research papers on the IR status in Thailand often conclude that the Thai IR community focuses on policy-oriented research, which, most of the time, depends on policy funding sources. Furthermore, it is nearly established, without much contention, that 'realism' is a dominant paradigm in Thailand's IR discipline. To clarify these two issues empirically, this paper investigates Thailand's post-graduate dissertations from 1958 to 2022. It embarks on the content analysis to evaluate the four main points of Thailand's postgraduate dissertations: research goal; type of case study; theory; and methodology. We argue that the state of Thai IR is lacking in terms of theory-building research, extremely weak in terms of theory; state-centric in terms of case study, and regressive in terms of methodology.

Keywords: International Relations, Realism, Liberalism, Thai Political Science, International Relations Theory

³ Associate Professor, Ph.D., Faculty of Political Science, Thammasat University, Bangkok 10200. E-mail: peerach@tu.ac.th

⁴ Independent Researcher. E-mail: kirkphol12090@gmail.com

1. บทนำ

การสำรวจสถานภาพของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) ในระดับนานาชาติได้รับความสนใจจากแวดวงวิชาการของสาขาวิชาอยู่เป็นระยะ (Lake, 2013; King, 2015; Kristensen, 2016; Colgan, 2016; Gentry & Stojek, 2020; Baele & Bettiza, 2021) เช่นเดียวกันนั้น การทบทวนสถานภาพการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยก็ได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยในสาขาวิชาเช่นเดียวกัน ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (2550, น. 66-68) ได้ริเริ่มตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นเอาไว้ว่า แม้ว่าสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยจะปรากฏผู้สอนวิชาทฤษฎี แต่กลับปราศจากนักทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอันเนื่องมาจากทิศทางการวิจัยที่เน้นตอบโจทย์เชิงนโยบายของประเทศมากกว่าการพัฒนาทฤษฎีเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับสาขาวิชา ด้วยเหตุนี้เอง นักวิชาการไทยในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้เข้าใจการเมืองการปกครองหรือการระหว่างประเทศของประเทศต่างๆ มากกว่าที่จะใช้กรณีดังกล่าวเพื่อสร้างบทสนทนากับกรอบทฤษฎีเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิชา แนวคิดที่นิยมมาใช้คือกรอบ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” (National Interest) หรือกรอบ “การเมืองแบบเกี่ยวพัน” (Linkage Politics) ในทำนองเดียวกันนั่นเอง Kitti Prasirtsuk (2009) ได้ยืนยันข้อสังเกตดังกล่าว และเสนอเพิ่มเติมว่าแท้ที่จริงแล้ว สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยได้ถูกกำกับโดยกรอบแนวคิดแบบ “สัจนิยม” (Realism) และการใช้กรอบวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งแนวคิดการศึกษาที่เน้นการศึกษาการต่างประเทศเชิงประวัติศาสตร์นี้เองที่ เอกลักษณ์ ไชยภูมิ (2566) เรียกว่าเป็น “ชนบสมจัย” อีกทั้งเสนอว่าเป็นจุดตั้งต้นของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการศึกษารัฐศาสตร์ไทยในยุคปัจจุบัน

คล้ายกันนี้เอง ในปี พ.ศ. 2562 นักวิชาการไทยในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ร่วมพยายามหาคำตอบว่าเพราะเหตุใดไทยจึงขาดแคลนทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและได้ตีพิมพ์ข้อเสนอในหนังสือรวมบทความที่ชื่อ *International Relations as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* ชินันท์ทิตรา ณ ถลาง (Na Thalang, 2019, p. 233) หนึ่งในทีมงานบรรณาธิการของหนังสือได้สรุปเอาไว้ว่า สาเหตุสำคัญของความถดถอยด้อยพัฒนาของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยเกิดขึ้นมาจากการที่หน่วยงานราชการให้ทุนวิจัยโดยตั้งโจทย์วิจัยเชิงนโยบายอันเป็นเหตุให้นักวิชาการไทยไม่จำเป็นต้องพัฒนาทฤษฎีเพื่อสร้างบทสนทนาในโลกวิชาการนานาชาติแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ Kullada Kesboonchoo-Mead and Jittipat Poonkham (2019) จึงได้แนะนำว่าการพัฒนา

ทฤษฎีของสาขาวิชาจำต้องกระโจนเข้าไปพัวพันกับการอาศัยกรณีศึกษาทางประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากแวดวงวิชาการไทยจะสร้างทฤษฎีเชิงวิพากษ์หรือทฤษฎีที่ไม่อ้างอิงกับทฤษฎีจากฝั่งโลกตะวันตก

เพื่อที่จะตอบคำถามข้างต้นให้หนักแน่นยิ่งขึ้น ชินน์ทิตรา ณ ถลาง (Na Thalang, 2022) จึงได้เก็บข้อมูลผ่านการสำรวจความคิดเห็นของนักวิชาการสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย และพบว่าจากการสำรวนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย มีแนวโน้มที่จะเหนี่ย้อล้าจากการสอนและงานบริหารหลักสูตร อันเนื่องมาจากความคาดหวังด้านการสอน และไม่ได้รับแรงกดดันเท่าที่ควรที่จะรู้สึกว่าต้องเผยแพร่งานวิจัยบ่อยครั้ง ในแง่ของทฤษฎี ชินน์ทิตราได้ค้นพบเพิ่มเติมว่าในแง่ของงานวิจัยของผู้ตอบแบบสำรวจ สัจนิยม (ร้อยละ 41.1) ยังคงมีสัดส่วนที่สูงที่สุด ตามมาด้วย เสรีนิยม (ร้อยละ 25) สรรสร้างนิยม (ร้อยละ 12.5) และมาร์กซิสต์ (ร้อยละ 8.3)⁵ นอกจากนี้ ชินน์ทิตรายังได้ค้นพบเพิ่มเติมด้วยว่า นักวิชาการสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยสัดส่วนร้อยละ 40.8 นิยมงานวิจัยเชิงนโยบาย ตามมาด้วยงานวิจัยเชิงประจักษ์/เชิงอาณานิคมศึกษา (Empirical-Based/Area Studies Research) ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 30.6 ในขณะที่งานวิจัยเชิงทฤษฎีมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 20.4 เท่านั้น คำอธิบายที่ชินน์ทิตราให้ไว้ก็คือแหล่งทุนโดยมากเน้นงานวิจัยเชิงนโยบายและงานวิจัยเชิงประจักษ์/เชิงอาณานิคมศึกษามากกว่างานวิจัยรูปแบบอื่น กระนั้นก็ดี ข้อค้นพบที่ว่างานวิจัยเชิงทฤษฎีมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20.4 สอดคล้องกับข้อค้นพบของ อีวินท์ สุกุพธิกุล (2564, น. 115) ที่ค้นพบว่าปรากฏกระแสที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปของการเรียนการสอนสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่เผชิญกับทางแพร่งดังกล่าวในรอบทศวรรษที่ผ่านมา

จะเห็นได้โดยเบื้องต้นว่า งานศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยโดยมากเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การพัฒนาทฤษฎีไม่ได้มีน้ำหนัก

⁵ ชินน์ทิตราใช้วิธีเก็บข้อมูลในช่วงเวลาดังกล่าว โดยระบุว่าจำนวนนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 96 คน และสามารถเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้เพียง 49 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.04 เท่านั้น ตรงนี้เองที่ชวนคิดต่อว่าอัตราส่วนดังกล่าวเพียงพอหรือไม่สำหรับการสร้างความหนักแน่นในมิติของข้อค้นพบ ไม่เพียงเท่านั้น การเก็บข้อมูลดังกล่าวโดยถามผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะว่า “ทฤษฎีใดที่เป็นทฤษฎีที่ท่านใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” มีความเสี่ยงสูงที่ผู้ตอบคำถามอาจจะนิยามตัวเองแบบหนึ่งโดยไม่ปรากฏงานเขียนที่บ่งชี้ทิศทางทฤษฎีของตนก็เป็นได้ แม้ว่าชินน์ทิตราจะค้นพบว่านักวิชาการที่ตอบแบบสอบถามบางท่านนิยามตนเองว่าเป็น “constructivism” โดยที่ไม่ปรากฏงานในหมวดหมู่ดังกล่าวก็ตาม แต่หากเราพิจารณาร่วมกับปัญหาการเก็บข้อมูลที่เกินร้อยละ 50 เพียงเล็กน้อย ก็อาจพอให้ชวนตั้งคำถามได้ว่าการใช้แนวทางแบบสอบถามดังกล่าวพอที่จะอนุมานสถานภาพความเป็นจริงของสถานะวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยได้หรือไม่

เทียบเท่ากับงานวิจัยเชิงนโยบายหรือเชิงประจักษ์/อาณาบริเวณศึกษา คำอธิบายของปรากฏการณ์ดังกล่าวก็คือ แหล่งทุนวิจัยมีความคาดหวังที่จะจัดวางโจทย์วิจัยไปในทิศทางอื่นมากกว่าการสร้างคุณูปการต่อการพัฒนาทฤษฎีของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อีกทั้งการสอนเป็นจุดหมายสำคัญมากกว่าการทำวิจัยเพื่อเผยแพร่ในระดับนานาชาติ แน่นอนว่าหากพิจารณาข้อสังเกตของนักวิชาการในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรวมถึงหากใครครวญข้อมูลเชิงประจักษ์อันมาจากแบบสำรวจของชนินท์ทิวราแล้วก็อาจช่วยให้เราพอยอมรับคำอธิบายดังกล่าวเกี่ยวกับแหล่งทุนหรือการเน้นการสอนได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อทดสอบสมมติฐานของชนินท์ทิวราเพื่อให้เกิดความกระจ่างยิ่งขึ้น สิ่งที่ควรพิจารณาต่อมาก็คือ งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีลักษณะที่สอดคล้องกับข้อสังเกตของนักวิชาการข้างต้นและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อค้นพบของชนินท์ทิวราหรือไม่

จุดประสงค์ของบทความชิ้นนี้คือ การเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการสำรวจวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สาเหตุที่บทความชิ้นนี้มุ่งไปที่ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ก็เนื่องด้วยว่าผู้ศึกษาในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นไม่ได้จำเป็นที่จะอาศัยทุนวิจัยในการค้นคว้าสำหรับการทำวิทยานิพนธ์เมื่อเทียบกับนักวิชาการในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อีกทั้งพวกเขาไม่ได้มีภาระการสอนด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายความว่าในอีกแง่หนึ่งว่าพวกเขาสามารถพัฒนาหัวข้อวิจัยตามที่ตนต้องการได้โดยปราศจากข้อผูกมัดที่นักวิชาการในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั่วไปย่อมเผชิญ

ไม่เพียงเท่านั้น ความสำคัญประการหนึ่งของการมองสถานภาพของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านการพิจารณาวิทยานิพนธ์นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่เพียงสะท้อนภาพลักษณ์และตัวตนของสาขาวิชา แต่การดำรงอยู่ของวิทยานิพนธ์เปรียบดังเครื่องจักรที่พัฒนาการความเป็นมาและเป็นไปของสาขาวิชาด้วยเช่นกัน นั่นเป็นเพราะคณาจารย์ของแต่ละมหาวิทยาลัยมาดำรงตำแหน่งแล้วก็เกษียณไปตามกาลเวลา ด้วยเหตุนี้การทำแบบสำรวจอาจทำได้ยากลำบากโดยเฉพาะกับอาจารย์ยุคเก่าที่เสียชีวิตไปแล้ว การทำแบบสำรวจดังที่ชนินท์ทิวราปฏิบัติมานั้นอาจไม่สะท้อนภาพที่มาที่ไปและความเป็นจริงของสถานภาพสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทย ดังนั้น การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์จึงเข้ามาเสริมและเติมเต็มความพยายามของนักวิชาการที่จะสรุปภาพรวมของสาขาวิชา

2. ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อที่จะตอบคำถามดังกล่าว บทความชิ้นนี้ใช้วิธีวิทยา “การวิเคราะห์เนื้อหา” (Content Analysis) โดยเลือกวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยที่มีการจัดตั้งหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่มอบวุฒิบัตรด้านการทูต การระหว่างประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเมื่อสำรวจแล้วพบว่ามีเพียงคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้นที่มีจำนวนฐานข้อมูลที่มากพอสำหรับการดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา⁶ เมื่อค้นฐานข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทและเอกของทั้งสองมหาวิทยาลัยนับตั้งแต่ ค.ศ. 1958-2022 โดยตัดฐานข้อมูลของเล่มวิจัยที่เป็น “สารนิพนธ์” (Independent Study) ออกไป อีกทั้งในส่วนของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่ผู้วิจัยเลือกสรรเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวพันกับสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยบทความนี้เน้นไปที่การพิจารณาหัวข้อที่มีลักษณะเข้าข่ายประเด็นข้ามชาติและที่ปรึกษาหลักเป็นผู้ที่มาจากสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำให้พบว่าทั้งสองสถาบันมีวิทยานิพนธ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรวมทั้งสิ้น 525 ฉบับ

บทความชิ้นนี้มุ่งเป้าวิเคราะห์สี่ประเด็นหลักจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ทั้ง 525 ฉบับ โดยเน้นไปที่ 1) รูปแบบการวิจัย 2) รูปแบบของกรณีศึกษา 3) กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย และ 4) ระเบียบวิธีวิทยา

ในส่วนของรูปแบบการวิจัย เนื่องด้วยโดยส่วนมากงานวิจัยในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะเป็นการใช้กรณีศึกษา บทความชิ้นนี้ประยุกต์เกณฑ์ของ Jack S. Levy (2008) ในการจำแนกประเภทของกรณีศึกษาออกเป็นสี่แบบ แบบแรกคือ งานศึกษาแบบ “idiographic, inductive case studies” หรือ “pure descriptive case studies” ซึ่งหมายถึงงานศึกษาที่เน้นการศึกษาโดยไม่ได้มีการกล่าวถึงกรอบแนวคิดหรืออ้างอิงเชิงทฤษฎีอย่างชัดเจน แบบที่สองคือ “idiographic, theory-guided case studies” ซึ่งหมายถึงงานศึกษาที่อาศัยกรอบแนวคิดหรืออ้างอิงทฤษฎีบางรูปแบบที่ปรากฏอยู่ชัดเจน และใช้กรอบดังกล่าวในการกำกับหรือวางโครงเรื่องของกรณีศึกษา อย่างไรก็ตาม แบบที่สามที่จะมาใช้งานนั้น ผู้เขียนขอเรียกว่าเป็นประเภทการศึกษา “International Political Thought” ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาไปที่แนวความคิดหรือทฤษฎีของนักคิดในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการเล่าถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แบบที่สี่คือ

⁶ อันที่จริงยังมีหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการทูตและการต่างประเทศ ของมหาวิทยาลัยรังสิต ที่ควรนำมาพิจารณาอีก

“hypothesis-generating case studies” หรือ “theory-building case studies” ซึ่งหมายความว่า การใช้กรณีศึกษาเพื่อมาพัฒนาหรือสร้างทฤษฎี

ในส่วนของรูปแบบของกรณีศึกษา บทความแบ่งการจำแนกออกเป็น 8 ประเภท อันประกอบไปด้วย

ตารางที่ 1 เกณฑ์การจำแนกรูปแบบกรณีศึกษา

ประเภท	เกณฑ์
1) ศึกษาความสัมพันธ์ของประเทศที่ไม่ใช่ไทยต่อตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ	■ ตัวแสดงเป็นรัฐที่ไม่ใช่ไทย ■ ความสัมพันธ์กับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ
2) ศึกษาความสัมพันธ์ของประเทศที่ไม่ใช่ไทยต่อประเทศอื่น	■ ตัวแสดงเป็นรัฐที่ไม่ใช่ไทย ■ ความสัมพันธ์กับตัวแสดงที่เป็นรัฐ
3) ศึกษาการเมืองภายในของประเทศอื่น	■ การเมืองภายในของประเทศที่ไม่ใช่ไทย ■ นโยบายต่างประเทศของประเทศอื่นต่อประเด็นอื่น
4) ศึกษาการเมืองภายในของไทยที่ส่งผลต่อการต่างประเทศ	■ การเมืองภายในของไทย ■ การเมืองภายในส่งผลต่อการระหว่างประเทศ
5) ศึกษาความสัมพันธ์ต่างประเทศของไทยกับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ	■ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยต่อตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ■ องค์การระหว่างประเทศ ประชาสังคม หรือปัจเจกบุคคล
6) ศึกษาความสัมพันธ์ต่างประเทศของไทยกับประเทศอื่น	■ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยกับประเทศอื่น
7) ศึกษาความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศอื่นรวมถึงตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ	■ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยกับประเทศอื่น ■ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยต่อตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ
8) ประเด็นการศึกษาอื่น	■ เกี่ยวกับชองกับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอย่างเดียว ■ ไม่ได้ระบุประเทศที่ศึกษาชัดเจน (เป็นเพียงประเด็นการศึกษา) ■ เป็นประเด็นการศึกษาที่ไม่ได้ระบุไว้ในเกณฑ์อื่นๆ ข้างต้น

ในส่วนของการจำแนกรูปแบบกรณีศึกษาของงานวิทยานิพนธ์ เนื่องจากมีการใช้แนวคิดที่หลากหลายมาก และมีการใช้อย่างผสมผสานมากมาย โดยผู้เขียนได้จัดประเภทออกเป็น

21 แบบด้วยกัน ซึ่งประกอบไปด้วยประเภทและเกณฑ์การจำแนกตามตารางที่ 2 ทั้งนี้ควรระบุไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า บทความนี้อาศัยการพิจารณาส่วนที่วิทยานพนธ์ระบุว่า เป็น “กรอบแนวคิด” หรือ “ทฤษฎี” เท่านั้น โดยไม่ได้พิจารณาถึงรายละเอียดว่าแท้ที่จริงแล้ว ผู้เขียนวิทยานพนธ์ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีดังกล่าวถูกต้องหรือไม่แต่อย่างใด

ตารางที่ 2 เกณฑ์การจำแนกกรอบแนวคิดของงานวิทยานพนธ์

ประเภท	เกณฑ์
Thai traditional Approach	■ Linkage Politics ■ National Interest
Marxist/Critical Theory	■ Dependency Theory ■ World System theory ■ Post-Structuralism/Post-Modernism ■ Post-Positivism ■ Imperialism ■ Structuralism
Functionalism and Integration Theory	■ Functionalism/Neo-Functionalism ■ Karl Deutsch's Security Community ■ Intergovernmentalism
Realism	■ Claim to use realism despite the lack of clarity ■ Political Realism, Neorealism, Offensive Realism, Defensive Realism ■ Neo-Classical Realism ■ Three Levels of Analysis ■ Threat Perception ■ Security Dilemma
Liberalism	■ Claim to use liberalism despite the lack of clarity ■ International Regimes ■ Interdependence ■ Transnationalism
Constructivism	■ Claim to use constructivism despite the lack of clarity ■ Norms Entrepreneurs
English School	■ Engage with English School Literature

ประเภท	เกณฑ์
	Claim to use English School despite the lack of clarity
Foreign Policy Analysis	- Decision Making Theory - System Theory (David Easton) - Excluding the one claims to be neoclassical realism - Rational Actor Model - Graham Allison's Model
Soft Power	- Public Diplomacy - Soft Power
IPE Approach	- Economic-driven approach - Susan Strange - Hegemonic Stability Theory
Feminism	Feminist Approach (Explicit Statement)
Emotion	Emotional Approach (Explicit Statement)
Realism/Liberalism	Realism and Liberalism
Realism/Constructivism	Realism and Constructivism
Liberalism/Constructivism	Liberalism and Constructivism
Realism/Liberalism/Constructivism	Realism, Liberalism, and Constructivism
Non-Western IR Theory	Non-Western IR Theory
Bargaining and Negotiation	- Bargaining/Negotiation theory - Coercive Diplomacy
Securitization Theory	- Copenhagen School - Securitization Theory
Eclectic	- Cannot Classify as IR theory or IR concept - Only Keywords or Concepts
N/A	No theory section or statement

ในส่วนของการจำแนกรูปแบบของระเบียบวิธีวิจัย ด้วยเหตุที่โดยส่วนมากวิทยานิพนธ์ที่ปรากฏมักจะระบุว่าใช้วิธีวิจัยรูปแบบเอกสาร หรือบางครั้งก็ระบุว่าใช้ผสมผสานกับรูปแบบอื่น อาทิ การวิเคราะห์เนื้อหา หรือการวิเคราะห์วาทกรรม (ซึ่งไม่ตรงตามระเบียบวิธีวิจัยการวิเคราะห์เนื้อหาหรือการวิเคราะห์วาทกรรมเสียทีเดียว) ทั้งนี้ บทความชิ้นนี้จึงได้เน้นไปที่

การพิจารณาว่าผู้เขียนวิทยานิพนธ์คิดว่าตนเองใช้วิธีการอย่างไรในการค้นคว้าวิจัยมากกว่าจะไปพิจารณาในเชิงลึกกว่าพวกเขาใช้วิธีวิจัยถูกต้องตามระเบียบหรือไม่ แม้ในที่นี้จะไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าสถานภาพของการศึกษาวิชาระเบียบวิธีวิจัยเป็นไปในระดับใด แต่ก็ช่วยให้บอกรู้ได้นักศึกษามองความสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยอย่างไรในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ควรระบุไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า โดยมากวิทยานิพนธ์ที่ปรากฏเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยเหตุนี้เอง ในกรณีที่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ชี้แจงว่าตนผสมผสานงานวิจัยเชิงคุณภาพเข้ากับงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) บทความชิ้นนี้จะจัดประเภทว่าเป็นงานวิจัยแบบ “Mixed Method” ทั้งหมดนี้พิจารณาได้จากตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เกณฑ์การจำแนกรูปแบบของระเบียบวิธีวิจัย

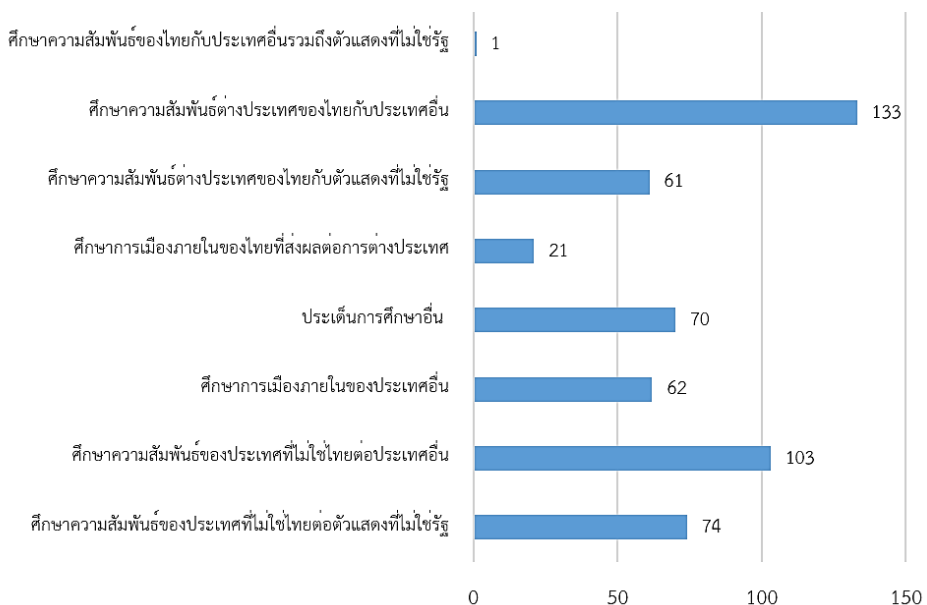
ประเภท	เกณฑ์
Documentary Research	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารเพียงอย่างเดียว
Documentary Research & Content Analysis	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและการวิเคราะห์เนื้อหา
Documentary Research & Discourse Analysis	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและการวิเคราะห์วาทกรรม
Documentary Research & Field Research	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม
Documentary Research & Historical Research	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์
Documentary Research & Interview	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์
Documentary Research & Survey	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและมีการใช้แบบสำรวจ
Documentary Research and Comparative Case Studies	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและมีการใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบ
Documentary Research, Historical Research, In-depth Interview	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก
Documentary Research, In-dept Interview, Content Analysis	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เนื้อหา
Documentary Research, In-dept Interview, Comparative Case Studies	■ ระบุว่าเป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเปรียบเทียบกรณีศึกษา

ประเภท	เกณฑ์
Mixed Method	■ ระบุว่าเป็นวิธีวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณ
No Clear Statement	■ ไม่ปรากฏการระบุวิธีวิจัยแต่อย่างใด

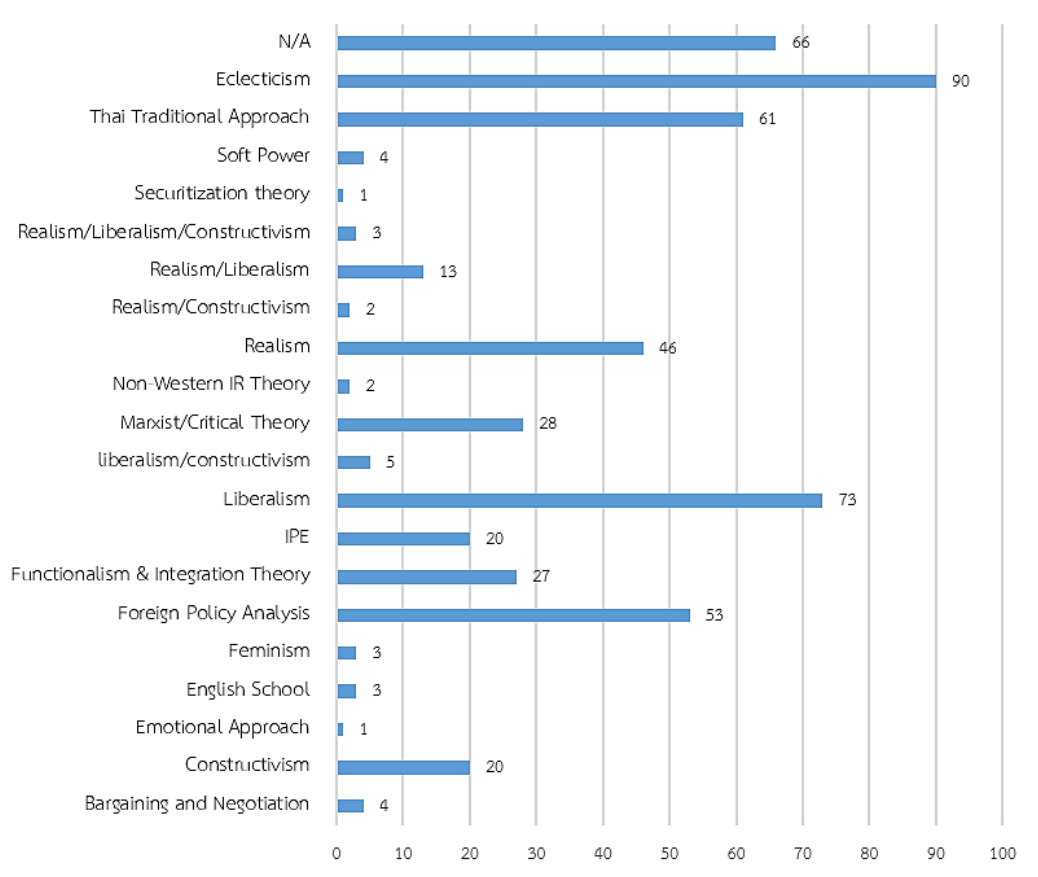
3. ผลลัพธ์การวิจัย

ในมิติของรูปแบบของงานวิจัย เมื่อใช้เกณฑ์ตามข้างต้นจะพบว่าจากวิทยานิพนธ์ทั้งหมด 525 ฉบับ วิทยานิพนธ์จำนวน 455 ฉบับ มีลักษณะเป็น “idiographic, theory-guided case studies” ในขณะที่วิทยานิพนธ์ที่รองลงมาคือ วิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะเป็น “pure descriptive case studies” ซึ่งมีจำนวน 66 ฉบับ นอกเหนือจากนี้ มีเพียงวิทยานิพนธ์ 3 ฉบับเท่านั้นที่เป็นการศึกษา “international political thought” วิทยานิพนธ์สามฉบับของ ศาสตราจารย์ ชัยวรพร (2549) ศุทธาวีร์ ลีสุวรรณ (2550) และปรัชญา ยศสมศักดิ์ (2562) ในขณะที่มีเพียงฉบับเดียวเท่านั้นที่เข้าหมวด “theory-building case studies” ซึ่งเป็นของ พิชญ์อาภา พิศุทธิ์เศรณี (2560) ซึ่งเป็นความพยายามสังเคราะห์ทฤษฎีที่เป็นอยู่และพัฒนากรอบวิเคราะห์ต่อยอดจากเดิมจึงทำให้ถูกจำแนกเป็นงานวิทยานิพนธ์ในหมวดดังกล่าว

แผนภาพที่ 1 รูปแบบของกรณีศึกษาวิทยานิพนธ์สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พ.ศ. 2501-2565

แผนภาพที่ 2 รูปแบบของการใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พ.ศ. 2501-2565

กระนั้นก็ดี ในรูปแบบของกรณีศึกษาที่กำหนดให้แบ่งเป็น 8 ประเภท เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าตัวเลขค่อนข้างกระจายระจัดกระจายพอสมควร ดังแผนภาพที่ 1 นอกเหนือจากนี้ ในส่วนของกรอบแนวคิดงานวิทยานิพนธ์ทั้ง 21 ประเภท จะเห็นได้ว่ามีตัวเลขที่กระจายระจัดกระจายเช่นเดียวกันดังที่ปรากฏในแผนภาพที่ 2 นอกเหนือจากนี้ ตารางที่ 4 จะแสดงให้เห็นแนวโน้มของการจำแนกรูปแบบของระเบียบวิธีวิจัย

ตารางที่ 4 รูปแบบของระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทย พ.ศ. 2501-2565

ประเภท	จำนวน
Documentary Research	392
Documentary Research & Content Analysis	13
Documentary Research & Discourse Analysis	4
Documentary Research & Field Research	9
Documentary Research & Historical Research	13
Documentary Research & Interview	38
Documentary Research & Survey	2
Documentary Research and Comparative Case Studies	1
Documentary Research, Historical Research, In-depth Interview	1
Documentary Research, In-dept Interview, Content Analysis	5
Documentary Research, In-dept Interview, Comparative Case Studies	1
Mixed Method	10
No Clear Statement	36

4. อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาตัวเลขข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการวิจัย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า วิทยานิพนธ์ของไทยในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเน้นไปที่การประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎี (455 ฉบับ) มากกว่าการสนับสนุนให้พัฒนาทฤษฎีเพื่อต่อยอดองค์ความรู้เชิงทฤษฎี ในขณะที่งานวิทยานิพนธ์จำนวนที่รองลงมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับทฤษฎีแต่อย่างใด (66 ฉบับ) จากภาพกว้างที่เห็นนี้ทำให้พอกล่าวได้ว่า แท้ที่จริงแล้วประเด็นสำคัญเรื่องการที่แวดวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยไม่เน้นงานวิจัยเชิงทฤษฎีหากแต่เน้นไปที่งานวิจัยเชิงนโยบายหรืองานวิชาการเชิงประจักษ์อันเป็นสาเหตุมาจากความคาดหวังของแหล่งทุนดังที่ชนิห์ทิวาเสนอนั้นน่าจะไม่ใช่คำตอบที่ชัดเจนเสียทีเดียว จริงอยู่ที่นักวิชาการในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจต้องแบกรับแรงกดดันจากแหล่งทุนให้เดินแยกออกจากงานวิจัยทางทฤษฎี แต่เงื่อนไขดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นกับนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก กล่าวคือ พวกเขามีทางเลือกที่มีอิสระมากกว่าที่จะกำหนดหัวข้อวิจัยที่อาจจะถูกขับเคลื่อนโดยการสร้างคุณูปการในมิติเชิงทฤษฎี ทั้งนี้ กลับมีเพียงงานวิทยานิพนธ์เพียงชิ้นเดียวเท่านั้นที่เข้าข่ายในรูปแบบของงานวิจัยที่พยายามสร้างทฤษฎี

หากเป็นเช่นนี้ คำถามก็คือปัญหาของอาการดังกล่าวอยู่ที่จุดใดกันแน่ หนึ่งในปัญหาสำคัญที่ทำให้สาขาวิชาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรอาจไม่ได้อยู่ที่ผู้ถ่ายทอดแต่อยู่ที่ธรรมชาติของหลักสูตร และผู้เรียนที่ไม่ได้เน้นการอ่านตัวบทที่เป็นภาษาอังกฤษอย่างเพียงพอ แม้ว่าทั้งสองสถาบันมีเงื่อนไขสำคัญเกี่ยวกับการต้องใช้คะแนนภาษาอังกฤษในการประกอบการรับสมัครเพื่อเข้าศึกษาต่อ แต่ดูเหมือนว่านักศึกษาอาจจะไม่ได้เน้นการอ่านทฤษฎีในภาษาอังกฤษที่เพียงพอที่จะทำให้พวกเขาสามารถสร้างบทสนทนาทางทฤษฎีขึ้นมาได้

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในแผนภาพที่ 2 จะมองเห็นผลลัพธ์ที่น่าสนใจ ซึ่งก็คือตรงกันข้ามกับความเข้าใจทั่วไปที่มองว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนมากจะเน้นหนักไปที่ Thai traditional approach ที่เน้นไปที่แนวคิด “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ตามแบบฉบับสังคมนิยม และแนวคิด “linkage politics” (Prasirtsuk, 2009, p. 97) ข้อมูลที่ค้นพบชี้ให้เห็นว่าวิทยานิพนธ์ส่วนมากไม่ได้จำกัดอยู่ที่สองแนวคิดที่ว่า แต่ทว่าจำนวนที่มากที่สุดกลับเป็นหมวดหมู่ “eclecticism” ซึ่งหมายถึงความถึงการอาศัยกรอบแนวคิด ตรรกะ หรือการตีความใดก็ตามมาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยไม่ยึดโยงเข้ากับ “กระบวนทัศน์” (Paradigm) หรือจารีตของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Sil & Katzenstein, 2010)

ในขณะที่จำนวนวิทยานิพนธ์ที่รองลงมากลับเป็นงานที่อาศัยแนวคิด liberalism ซึ่งตามติดมาด้วยประเภทของวิทยานิพนธ์ที่ไม่ใช้กรอบแนวคิดใดๆ แล้วจึงตามมาด้วยหมวดหมู่ Thai traditional Approach ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว งานวิทยานิพนธ์ที่ระบุว่าเป็นกรอบแนวคิด realism กลับมีจำนวนเพียงแค่ 46 เล่มเท่านั้น นอกเหนือจากนั้นคือการผสมผสาน realism เข้ากับกรอบอื่น อาทิ liberalism หรือ constructivism แทบทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านี้ เมื่อมองจากตัวเลขที่ปรากฏจะเห็นได้ว่า แท้ที่จริงแล้ววิทยานิพนธ์ที่ไม่ระบุว่าจะใช้แนวคิดใดเลยก็ตามมีจำนวนสูงถึง 66 เล่ม และที่เหลือก็คือการใช้แนวคิดที่กระจัดกระจายออกไป

ควรค่าแก่การระบุไว้ด้วยเช่นกันว่า ในบรรดางานที่ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดข้างต้น บทความวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้ลงไปพิจารณารายละเอียดว่า แต่ละงานเขียนนั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของทฤษฎีที่ประยุกต์ใช้มากน้อยเพียงใด ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นโดยเบื้องต้นว่า แท้ที่จริงแล้วความเข้าใจทั่วไปที่ว่า realism และกรอบจำพวก Thai traditional approach เป็นกรอบที่ครอบครองการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาอย่างยาวนานอาจไม่ตรงกับข้อมูลที่ปรากฏเท่าใดนักเมื่อนับเฉพาะในหมวดของตัวเล่มวิทยานิพนธ์ นั้นหมายความว่า ไม่นานหากเราลงไปพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีของงานแต่ละชิ้นโดยละเอียด ก็อาจพอเห็นเพิ่มเติมว่างานแต่ละชิ้นที่อ้างว่าเป็น realism, liberalism

หรือ Thai traditional approach มีความสอดคล้องแม่นยำกับทฤษฎีที่นำมาใช้มาน้อยเพียงใด

ในขณะที่หนึ่งในกระแสที่สำคัญของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือความพยายามในการผลักดันการผนวกรวมหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่ได้อิงกับตะวันตก อาทิ แนวคิดที่เรียกกันว่า “Global IR” (Acharya, 2014) ซึ่งวาระในทางวิชาการดังกล่าวได้เหมารวมไปถึงการเรียกร้องให้วงการให้ความสนใจเรื่องราวและประวัติศาสตร์ของชาติที่ไม่ใช่ตะวันตกในการนำมาสร้างทฤษฎีโดยที่ไม่จำเป็นต้องบันทึกเรื่องราวเหล่านั้นในภาษาอังกฤษ (Aydinli & Aydinli, 2024) แต่เมื่อพิจารณาสถานภาพของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยที่มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดที่ยังกระจายอยู่ อีกทั้งยังเป็นงานวิจัยที่เน้นประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎีมากกว่าการสร้างทฤษฎี จึงพอให้ชวนคิดได้ว่าสถานภาพทางด้านทฤษฎีของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทยยังคงไม่ได้ไปไกลสักเท่าใดนัก จริงอยู่ที่หมวดหมู่ Thai traditional approach อาจจะไปด้วยกันได้กับวาระ Global IR แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อในก็จะยังเห็นว่า หมวดหมู่นี้เน้นไปที่กรอบแนวคิดที่อิงกับตะวันตกมากกว่าความพยายามสถาปนาองค์ความรู้ที่ไม่ได้แอบอิงอยู่กับของทางตะวันตก

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทฤษฎีเพิ่มเติม โดยลองจัดแบ่งประเภทของวิทยานิพนธ์ตามช่วงระยะเวลาของแต่ละทศวรรษ และจัดแบ่งว่าในแต่ละช่วงนั้น ทฤษฎีใดได้รับความนิยมมากที่สุดก็จะได้ผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การจัดแบ่งความนิยมสามอันดับแรกของทฤษฎีที่ใช้ในแต่ละทศวรรษ

ทฤษฎีที่ใช้ในแต่ละทศวรรษ		
ปี	ทฤษฎีที่เยอะที่สุดอันดับที่ 1-3	จำนวนวิทยานิพนธ์ในช่วงปีดังกล่าว
1958-1970	N/A (21 เล่ม)	21 เล่ม
1971-1980	N/A (27 เล่ม) Thai Traditional Approach (4 เล่ม) Functionalism & Integration Theory (1 เล่ม)	32 เล่ม
1981-1990	N/A (9 เล่ม) Foreign Policy Analysis (9 เล่ม) Thai Traditional Approach (7 เล่ม) Eclecticism (6 เล่ม)	40 เล่ม

ทฤษฎีที่ใช้ในแต่ละทศวรรษ		
ปี	ทฤษฎีที่เยอะที่สุดอันดับที่ 1-3	จำนวนวิทยานิพนธ์ในช่วงปีดังกล่าว
1991-2000	Foreign Policy Analysis (15 เล่ม) Thai Traditional Approach (14 เล่ม) Liberalism (11 เล่ม)	62 เล่ม
2001-2010	Liberalism (35 เล่ม) Thai Traditional Approach (26 เล่ม) Eclecticism (25 เล่ม)	168 เล่ม
2011-2022	Eclecticism (53 เล่ม) Liberalism (27 เล่ม) Realism (25 เล่ม)	202 เล่ม
รวม		525 เล่ม

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นถึงนัยที่น่าสนใจสามประการ ประการแรก ในช่วงแรกเริ่มของการเกิดขึ้นของสาขาการระหว่างประเทศในประเทศไทยโดยเฉพาะตั้งแต่ ค.ศ. 1958-1980 จะเห็นได้ว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ของช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้ปรากฏถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้ทฤษฎีแต่อย่างใด และโดยมากเป็นวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางเทคนิคและกฎหมายระหว่างประเทศมากกว่าความพยายามอภิปรายปรากฏการณ์การเมืองโลกผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎี ตัวอย่างของวิทยานิพนธ์ในช่วงเวลาที่ว่า สามารถพิจารณาได้จากงานของ เศรษฐ์ เหราปัตย์ (12502) ที่นำเสนอหัวข้อ “การสัตยาบันสนธิสัญญา” หรืองานของ กุลลดา เกษบุญชู มีด (1974) ที่นำเสนอหัวข้อ “ธนาคารโลกกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย”

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ ค.ศ. 1981-2000 เป็นต้นมา วิทยานิพนธ์ที่ได้รับการเผยแพร่ในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มปรากฏการใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีมากยิ่งขึ้น ในช่วงเวลานับตั้งแต่ ค.ศ. 1981-1990 แม้ว่างานจำนวนหนึ่งจะไม่อาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีอย่างใดเลย แต่จะเห็นได้ว่า งานวิทยานิพนธ์อื่นๆ เริ่มที่จะใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีมากขึ้น โดยเป็นกรอบที่อยู่ในหมวด อาทิ foreign policy analysis หรือ Thai traditional approach ซึ่งในช่วง ค.ศ. 1991-2000 กระแสของการใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเริ่มจะชัดเจนขึ้น และยังเห็นได้ว่า กรอบแนวคิดแบบ liberalism ได้รับความนิยมมากขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าวอันอาจจะ เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น เราอาจพิจารณา ตัวอย่างของงานในหมวด Foreign Policy Analysis ได้จากงานของ จุฬภาพร เอื้อรักสกุล (2529) ซึ่งนำเสนอหัวข้อ “กรณีมายาเกวซ: ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์”

ในส่วนของงานในหมวด Thai traditional approach ก็สามารถพิจารณาได้จากงานของ สมโชค สวัสดิรักษ์ (2538) ซึ่งนำเสนอหัวข้อ “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า: ศึกษากรณี ปัญหาชนชาติกะเหรี่ยง ค.ศ. 1988-1994” งานจำพวก Liberalism ที่สามารถพิจารณาได้คือ งานของ วราภรณ์ พรหมรัตน์ (2543) ซึ่งดำเนินการวิจัยหัวข้อ “ความสัมพันธ์ระหว่างจีน กับอาเซียนทางด้านความมั่นคง: ศึกษากรณีจีนเข้าร่วมการประชุมอาเซียน ว่าด้วยความร่วมมือ ด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก”

กระแสดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นมากยิ่งขึ้นในช่วง ค.ศ. 2001-2010 ซึ่งกรอบแนวคิด liberalism ได้รับความนิยมมากเป็นอันดับแรก ตามติดมาด้วย Thai traditional approach และงานจำพวก eclecticism และในช่วง ค.ศ. 2011-2022 นี้เองที่งานในกลุ่ม eclecticism ได้รับความนิยมอันดับแรก ตามติดมาด้วย liberalism และ realism ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า ในช่วงระหว่างปี 2011-2022 กรอบทฤษฎีของงานวิทยานิพนธ์ในไทยเริ่มมีความหลากหลาย มากยิ่งขึ้น ตามที่เห็นได้จากการผลิตวิทยานิพนธ์ในหมวด eclecticism มากเป็นอันดับหนึ่ง ตัวอย่างของงานที่ถูกจัดในประเภท eclecticism สามารถพิจารณาได้จากงานของ อริญชัยวิชัญ แสงนักรธรรม (2560) ที่ชื่อ “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษา การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในลุ่มน้ำกก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน” หรืออาจดูเพิ่มเติมได้จากงานของ พิชญสุตา พลเสน (2560) ที่ค้นคว้าหัวข้อ “โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมกับการแพร่ขยายของวัฒนธรรมสมัยนิยมอเมริกัน: กรณีศึกษา เครือข่ายธุรกิจอาหารจานด่วนในประเทศบรูไนดารุสซาลาม” สำหรับงานจำพวก liberalism ในยุคนี้เองสามารถดูเพิ่มเติมได้จาก อนุสรณ์ ชัยอักษรเวช (2556) ที่เรียบเรียงงานวิจัยหัวข้อ “อาเซียนกับกระบวนการสร้างสถาบัน: จาก ‘ปฏิญญากรุงเทพฯ 1967’ ถึง ‘กฎบัตรอาเซียน 2008’” สำหรับงานในประเภท realism เราสามารถพิจารณาตัวอย่างได้จากงานของ ศิบัติ นพประเสริฐ (2560) ที่ค้นคว้าเรื่อง “อนุรักษนิยมไทยกับนโยบายต่างประเทศ (พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2521)”

เมื่อพิจารณาแผนภาพที่ 1 ก็เห็นเพิ่มเติมว่า โดยมากเน้นการเลือกกรณีศึกษาไทย กับประเทศอื่นมาเป็นอันดับแรก (133 ฉบับ) ในขณะที่แนวทางการเลือกกรณีศึกษาอันดับสอง คือการศึกษาความสัมพันธ์ของประเทศที่ไม่ใช่ไทยต่อประเทศอื่น (103 ฉบับ) นอกเหนือจากนี้ คือการเลือกกรณีศึกษาที่เน้นไปที่กรณีศึกษาของตัวแสดงที่เป็นรัฐที่มีต่อตัวแสดงไม่ใช่รัฐ ทั้งนี้ ประเด็นการศึกษาอื่นๆ ที่ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ขอบเขตที่กำหนดก็มีจำนวนมากถึง (70 ฉบับ) ซึ่งโดยมากหมวดหมู่ประเด็นการศึกษาอื่นๆ นั้นเป็นหมวดหมู่ที่มีลักษณะหัวข้อค่อนข้างกว้าง และไม่ได้เจาะจงไปที่ความสัมพันธ์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งตัวอย่างของประเด็น การศึกษาอื่นมีลักษณะหัวข้อดังนี้ “สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: วิเคราะห์

โครงสร้างและการจัดองค์กร” “สถานภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทย” หรือ “สำนันิยมของฮานส์ มอร์เกนธอ: ศึกษากรณีงานของมอร์เกนธอว่าด้วยนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา” ถึงแม้ว่างานเหล่านี้จะไม่ได้เจาะจงไปที่หมวดหมู่ประเทศใดโดยตรง แต่ในหลายหัวข้อกลับพบว่าโดยมากก็ยังคงเป็นงานที่ตั้งอยู่บนฐานการพิจารณาจากมุมมอง “ตัวแสดงที่เป็นรัฐ” (State Actor) ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับหมวดหมู่อื่นที่ปรากฏแล้วก็จะเห็นได้ว่า แม้ว่ามีงานที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เป็นรัฐที่มีต่อตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-State Actor) ที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในการเมืองโลก แต่ทว่าทิศทางที่ปรากฏอาจจะยังคงมีความท้าทายที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไปไกลกว่าการพิจารณาถึงตัวแสดงที่เป็นรัฐ

ยิ่งไปกว่านี้ เมื่อวิเคราะห์ตารางที่ 4 ซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลของวิธีวิทยา จะเห็นได้ว่าเกือบทั้งสิ้นของวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแทบจะระบุเหมือนกันหมดว่าเป็น “documentary research” โดยที่ความแตกต่างจะอยู่ที่เป็นการระบุว่า เป็นการผสมผสานเข้ากับลักษณะอื่นใดบ้าง อาทิ ผสมผสานเข้ากับ “content analysis” “discourse analysis” “field research” “historical research” “interview” “survey” “comparative case studies” นอกเหนือจากนั้นก็คือนงานที่ไม่ระบุวิธีวิทยาแบบใด

อันที่จริงแล้ว งานวิจัยทางสังคมศาสตร์แทบทั้งสิ้นเริ่มต้นมักหนีไม่พ้นงานวิจัยเชิงเอกสาร แต่ความแตกต่างนั้นอยู่ที่กลยุทธ์การนำเอกสารนั้นมาใช้เสียมากกว่า โดยส่วนมากงานวิจัยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะเป็นการใช้ “กรณีศึกษา” แทบทั้งสิ้น ซึ่งกรณีศึกษานั้นสามารถแบ่งออกไปเป็นการใช้กรณีศึกษาในมิติเชิงคุณภาพที่เน้นลงรายละเอียดเชิงลึกของไม่กี่กรณี หรือกรณีศึกษาที่เน้นจำนวนของกรณีศึกษาที่เยอะและต้องพึ่งพาการวิเคราะห์ตัวแบบทางสถิติ (times series, cross-sectional research design) ซึ่งมักรู้จักกันว่าเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ⁷ ในส่วนของกรณีศึกษาในมิติเชิงคุณภาพนั้น ก็สามารถจัดแบ่งได้เพิ่มอีกเป็นการใช้ “comparative case studies” (บางครั้งอาจเรียกว่า controlled comparison) “congruence method” หรือ “process-tracing and historical explanation” (George & Bennett, 2005)

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบอื่นในส่วนของวิธีวิทยา จะพบว่าแท้ที่จริงแล้ววิธีวิทยาเช่น content analysis, field research, interview, หรือ survey ที่ถูกพิจารณาใช้

⁷ การแบ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการแบ่งที่หยาบ เพราะถึงที่สุดในงานวิจัยเชิงคุณภาพก็หนีไม่พ้นการเน้นการใช้งานวิจัยเชิงปริมาณ หรือการวิจัยเชิงปริมาณก็หนีไม่พ้นการลงไปพิจารณาในเชิงคุณภาพ แต่การแบ่งดังกล่าวช่วยให้เข้าใจประเด็นที่กำลังชี้ให้เห็นมากขึ้น

เป็นส่วนเสริมของแนวทางการวิจัยเชิงเอกสารนั้นไม่นับว่าแปลกตาแต่อย่างใด กระนั้นก็ดี ส่วนที่พบว่าเป็นประเด็นชวนคิดก็คือวิทยานิพนธ์ที่อ้างว่าใช้แนวทาง content analysis มักไม่ได้ใช้วิธีการสร้างเกณฑ์ (Coding Frame) เพื่อจัดระเบียบและหาความถี่เพื่อนำไปวิเคราะห์อย่างเป็นแนวปฏิบัติโดยทั่วไป (Gilens, 2000; Hogan, 2006; Schreier, 2012) ตรงกันข้าม การอ้างถึง content analysis มักถูกเข้าใจว่าหมายความว่าวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและนำมาเรียบเรียงเข้าเป็นบทวิเคราะห์เท่านั้น เช่น วิทยานิพนธ์ของ อธิป ศิวะศาสนพงศ์ (2548, น. 22) ได้ระบุว่าเขานำแนวทาง content analysis มาใช้ แนวทางที่ว่านั้นหมายความว่า การ “วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analytical Method) โดยเน้นศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาและข้อมูลทางด้านเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research)” คล้ายกันนั้นเอง วิทยานิพนธ์ของ อาบิดีล กูโน (2549, น. 8) ได้ระบุถึงวิธีวิทยาดังกล่าวไว้ว่าหมายความว่าหมายความว่า “นำเนื้อหาของข้อมูลมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ และกำหนดขอบเขตของการศึกษาข้อมูลเป็นหลัก โดยนำแนวคิด ทฤษฎีมาใช้เป็นกรอบและเครื่องมือในการอธิบายเนื้อหาที่ศึกษา”

ในขณะที่วงวิชาการสาขาความสัมพันธ์ระดับประเทศในสากลได้พยายามพัฒนาวิธีวิทยาใหม่ขึ้นมาเพื่อช่วยนักวิจัยตอบโจทย์ต่างๆ มากมาย ซึ่งวิธีวิทยาดังกล่าวอาจเป็นการเน้นไปที่งานวิจัยเชิงปริมาณโดยอาศัยตัวแบบทางสถิติที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น (Hug, 2018) การใช้วิธีการทดลองเชิงสำรวจ (Survey Experiment) (Thomas, 2024) การวิเคราะห์ความรู้สึก (Sentimental Analysis) (Wang & Wang, 2023) หรือการวิเคราะห์ผ่านการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) ที่มาใช้ในการพยากรณ์การเกิดขึ้นของความขัดแย้ง (Colaresi & Mahmood, 2017) น่าสังเกตว่า วิธีวิทยาของแวดวงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยโดยเฉพาะในระดับมหาบัณฑิตยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควรเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 4 ได้นำเสนอข้างต้น

5. บทสรุป

จุดตั้งต้นเดิมทีของบทความวิจัยชิ้นนี้คือ การเติมเต็มช่องว่างของงานที่พยายามทบทวนสถานภาพการศึกษาของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย โดยแทนที่จะไปพิจารณางานเขียนของประชาคมนักวิชาการ งานวิจัยฉบับนี้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรที่เปิดปริญญาโทด้านสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย ซึ่งได้ข้อค้นพบที่สำคัญสู่ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก วิทยานิพนธ์โดยส่วนมากเน้นไปที่การหยิบฉวยทฤษฎีมาประยุกต์ใช้อธิบายตีความเหตุการณ์หรือประวัติศาสตร์ มากกว่าที่จะผลักดันให้มีการพัฒนาทฤษฎีใหม่ที่จะสนทนากับทฤษฎีในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นทั้งในภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ตาม *ประการที่สอง* ตรงกันข้ามกับความเข้าใจทั่วไปที่ว่า realism ครอบครองพื้นที่ของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทย งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว การเลือกคัดสรรทฤษฎีมาใช้วิเคราะห์ยังคงมีความกระจัดกระจายอยู่พอควร และไม่ได้ตกอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดแบบ realism เพียงอย่างเดียว หากแต่ปรากฏงานเขียนที่ไม่ระบุทฤษฎี อาศัยทฤษฎีที่ไม่ได้อยู่ในกรอบของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ใช้กรอบแนวคิดแบบ Thai traditional approach หรือแม้กระทั่งหยิบยกรอบแนวคิดแบบ liberalism มาใช้ในสัดส่วนที่สูงกว่า realism เสียอีก *ประการที่สาม* การเลือกสรรกรณีศึกษาที่มาใช้เขียนวิทยานิพนธ์ก็ยังหนีไม่พ้นการวิเคราะห์จากฐานตัวแสดงที่เป็นรัฐไม่ว่าใดก็ตาม *ประการที่สี่* สถานภาพทางด้านวิธีวิทยาของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในไทย อาจยังไม่ได้มีความสำคัญเท่าที่ควรและอาจยังไม่ก้าวหน้าอย่างเพียงพอ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลต่างๆ ที่ปรากฏ

แน่นอนว่าข้อจำกัดของบทความวิจัยนี้คือการพิจารณาแค่เพียงฐานข้อมูลจากมหาวิทยาลัยเพียงสองแห่งเท่านั้น อีกทั้งยังไม่ได้นำตัวเล่มสารนิพนธ์เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งหากเรานำฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ เข้ามาร่วมวิเคราะห์ โดยไม่จำกัดแค่เพียงมหาวิทยาลัยที่มีโครงการด้านการทูตหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (จัดประเภทวิทยานิพนธ์ที่เข้าข่ายในการกล่าวถึงประเด็นข้ามชาติ) ไม่น่าว่าตัวเลขที่ปรากฏอาจจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ก็อาจจะแทบไม่ปรากฏความแตกต่าง ไม่เพียงเท่านั้น สิ่งที่ควรพิจารณาต่อควบคู่กันไปก็คือ การพัฒนาฐานข้อมูลของนักวิชาการที่สังกัดหรือระบุตัวตนเองอยู่ในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยที่ฐานข้อมูลดังกล่าวไม่ควรถูกจำกัดอยู่แค่การสำรวจ แต่ควรนำผลงานของนักวิชาการเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อชี้ชัดลงไปว่าแต่ละบุคคลนั้นจะจัดอยู่ในกลุ่มนักทฤษฎีใด มีแนวโน้มงานวิจัยอย่างไร และมีความคิดทางวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะใด โจทย์สำคัญนี้เองที่ยังคงรอคอยการวิจัยต่อไปในอนาคตเพื่อสร้างความเข้าใจที่สมบูรณ์ขึ้นต่อการทบทวนสถานภาพสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุลลดา เกษบุญชู มีต. (2517). *ธนาคารโลกกับพัฒนาการเศรษฐกิจของไทย* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาร เอื้อรักสกุล. (2529). *กรณีมายาเกวซ: ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีวินท์ สุพุทธิกุล. (2564). *การสอนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย: วิเคราะห์เป้าหมายแนวทาง และบริบทการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม* (รายงานผลการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย) (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชญา ยศสมศักดิ์. (2562). *จีนเฮีย เอ็นโลกกับแนวทางการศึกษาเพศสภาพในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชญสุตา พลเสน. (2560). *โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมกับการแพร่ขยายของวัฒนธรรมสมัยนิยมอเมริกัน: กรณีศึกษาเครือข่ายธุรกิจอาหารจานด่วนในประเทศบรูไนดารุสซาลาม* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชญ์อาภา พิศุทธิ์เศรณี (2560). *วิวัฒนาการของอาเซียน: สู่การเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน?* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรารณ พรหมรัตน์. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียนทางด้านความมั่นคง: ศึกษากรณีจีนเข้าร่วมการประชุมอาเซียน ว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศาสตร ชัยวรพร. (2549). *แนวคิดหลังสมัยใหม่กับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ศึกษาของริชาร์ด เค แอชลีย์* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิปติ นพประเสริฐ. (2560). *อนุรักษนิยมไทยกับนโยบายต่างประเทศ (พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2521)* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุทธาวีร์ ลีสวรรค์. (2550). *สันนิษฐานของฮานส์ มอร์เกนธอ: ศึกษากรณีงานของมอร์เกนธอว่าด้วยนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: พัฒนาการและความก้าวหน้าขององค์ความรู้ (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์) (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เศรษฐ์ เหราปัตย์. (2502). *การสัตยาบันสนธิสัญญา (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมโชค สวัสดิรักษ์. (2538). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า: ศึกษากรณีปัญหาชนชาติกะเหรี่ยง ค.ศ. 1988-1994 (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อธิป ศิวะศาสนพงศ์. (2548). *ไทยกับการบูรณะพื้นที่พม่า (ภายหลังเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2546) (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสรณ์ ชัยอักษรเวช. (2556). *อาเซียนกับกระบวนการสร้างสถาบัน: จาก “ปฏิญญากรุงเทพฯ 1967” ถึง “กฎบัตรอาเซียน 2008” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อริยชัย วิชญู แสงนักรธรรม. (2560). *การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษา การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในลุ่มน้ำกก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน (2559) (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาปีตล ภูโน. (2549). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่าน: 2540-2548 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอกลักษณ์ ไชยภูมิ. (2566). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของจุดตั้งต้นการศึกษาการต่างประเทศไทย: ขนบแบบสมัยกับแนวทางการศึกษาแบบประวัติศาสตร์. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 19(1), 231-265. <https://doi.org/10.14456/JSSNU.2023.8>*

ภาษาอังกฤษ

- Acharya, A. (2014). Global International Relations (IR) and Regional Worlds: A New Agenda for International Studies. *International Studies Quarterly*, 58(4), 647-659. <https://doi.org/10.1111/isqu.12171>
- Aydinli, E., & Aydinli, J. (2024). Exposing Linguistic Imperialism: Why Global IR Has to Be Multilingual. *Review of International Studies*, 1-22. <https://doi.org/10.1017/S0260210523000700>
- Baele, S. J., & Bettiza, G. (2021). ‘Turning’ Everywhere in IR: On the Sociological Underpinnings of the Field’s Proliferating Turns. *International Theory*, 13(2), 314-340. <https://doi.org/10.1017/S1752971920000172>

- Colaresi, M., & Mahmood, Z. (2017). Do the Robot: Lessons from Machine Learning to Improve Conflict Forecasting. *Journal of Peace Research*, 54(2), 193-214. <https://doi.org/10.1177/0022343316682065>
- Colgan, J. D. (2016). Where Is International Relations Going? Evidence from Graduate Training. *International Studies Quarterly*, 60(3), 486-498. <https://doi.org/10.1093/isq/sqv017>
- Gentry, B., & Stojek, S. (2020). “The State” of International Studies: Curriculum Design. *PS: Political Science & Politics*, 53(2), 349-354. <https://doi.org/10.1017/S1049096519002191>
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gilens, M. (2000). *Why Americans Hate Welfare: Race, Media, and the Politics of Antipoverty Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hogan, J. (2006). Letters to the Editor in the ‘War on Terror’: A Cross-National Study. *Mass Communication and Society*, 9(1), 63-83. https://doi.org/10.1207/s15327825mcs0901_4
- Hug, S. (2018). Examples of Quantitative Data Processing in International Relations. In Devin, G. (Ed.). *Resources and Applied Methods in International Relations* (pp. 125-138). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-61979-8_9
- Kesboonchoo Mead, K., & Poonkham, J. (2019). The End of Thai International Relations?: A Plea For the Empirical Foundations of Critical Theory. In Na Thalang, C., Jayanam, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* (pp. 240-258). New York: Routledge.
- King, C. (2015, July 1). The Decline of International Studies: Why Flying Blind is Dangerous. *Foreign Affairs*, 94(4), 88-98. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/decline-international-studies>
- Kristensen, P. M. (2016). Discipline Admonished: On International Relations Fragmentation and the Disciplinary Politics of Stocktaking. *European Journal of International Relations*, 22(2), 243-267. <https://doi.org/10.1177/1354066115586206>

- Lake, D. A. (2013). Theory is Dead, Long Live Theory: The End of the Great Debates and the Rise of Eclecticism in International Relations. *European Journal of International Relations*, 19(3), 567-587. <https://doi.org/10.1177/1354066113494330>
- Levy, J. S. (2008). Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference. *Conflict Management and Peace Science*, 25(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/07388940701860318>
- Na Thalang, C. (2019). Why are Conceptual and Theoretical Discussions More Common in Thai Politics Than in IR in Thailand?: Comparing and Reflecting on the State and Status of Politics and IR in Thailand. In Na Thalang, C., Jayanam, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* (pp. 230-239). London and New York: Routledge.
- Na Thalang, C. (2022). Advancing Global IR from a Thai Perspective: Opportunities for Pre-theorization and Conceptualization. *Contemporary Southeast Asia*, 44(2), 250-273.
- Prasirtsuk, K. (2009). Teaching International Relations in Thailand: Status and Prospects. *International Relations of the Asia-Pacific*, 9(1), 83-105. <https://doi.org/10.1093/irap/lcn018>
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: SAGE.
- Sil, R., & Katzenstein, P. J. (2010). Analytic Eclecticism in the Study of World Politics: Reconfiguring Problems and Mechanisms Across Research Traditions. *Perspectives on Politics*, 8(2), 411-431. <https://doi.org/10.1017/S1537592710001179>
- Thomas, K. (2024). The Advent of Survey Experiments in Politics and International Relations. *Government and Opposition*, 59(1), 297-320. <https://doi.org/10.1017/gov.2022.36>
- Wang, H., & Wang, X. (2023). Sentiment Analysis of Tweets and Government Translations: Assessing China's Post-COVID-19 Landscape for Signs of Withering or Booming. *Global Media and China*, 8(2), 213-233. <https://doi.org/10.1177/20594364231181745>